

Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины

**Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова
Кафедра истории древнего мира и средних веков**

**Одесский археологический музей
Национальной Академии Наук Украины**

**Отдел археологии Северо-Западного Причерноморья
Национальной Академии Наук Украины**

ДРЕВНЕЕ ПРИЧЕРНОМОРЬЕ

Выпуск IX

Одесса

ФЛП «Фридман А.С.»

2011

ББК 63.3(237Ук,7)

Д 73

УДК 902/904

Рекомендовано к печати Ученым Советом исторического факультета Одесского национального университета имени И.И. Мечникова. Протокол № 5 от 21 февраля 2011 г.

Древнее Причерноморье. Выпуск IX / Глав. ред. И.В. Немченко. – Одесса: ФЛП «Фридман А.С.», 2011. – 520 с.

Сборник «Древнее Причерноморье» составлен на основании материалов IX Чтений памяти профессора П.О. Карышковского, международной конференции, которая состоялась в ОНУ имени И.И. Мечникова 11-13 марта 2011 г. и была посвящена 90-летию со дня рождения этого выдающегося ученого. Выпуск включает статьи по проблемам нумизматики, эпиграфики, археологии Северного Причерноморья, античной и средневековой истории, византиноведения, истории Европы раннего нового времени, историографии и т.д.

Редакционная коллегия:

Немченко И.В. – к.и.н., зав. кафедрой истории древнего мира и средних веков ОНУ имени И.И. Мечникова, главный редактор.

Демин О.Б. – д.и.н., зав. кафедрой новой и новейшей истории ОНУ имени И.И. Мечникова.

Дзиговский А.Н. – д.и.н., профессор кафедры археологии и этнологии Украины ОНУ имени И.И. Мечникова.

Кушнир В.Г. – к.и.н., декан исторического факультета ОНУ имени И.И. Мечникова.

Луговой О.М. – к.и.н., доцент кафедры истории древнего мира и средних веков ОНУ имени И.И. Мечникова, технический редактор.

Охотников С.Б. – к.и.н., зам. директора Одесского археологического музея НАНУ.

Руссес Н.Д. – д.и.н., проф. Высшей антропологической школы (Кишинэу, Молдова).

Самойлова Т.Л. – к.и.н., зав. Отделом археологии Северо-Западного Причерноморья НАНУ.

Смынтына Е.В. – д.и.н., зав. кафедрой археологии и этнологии Украины ОНУ имени И.И. Мечникова.

Рецензенты:

Бруяко И.В. – д.и.н., директор Одесского археологического музея НАНУ.

Сорочан С.Б. – д.и.н., зав. кафедрой истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина.

*Издание осуществлено при финансовой помощи **Владимира Владимировича Левчука и Владимира Алексеевича Кравца.***

ISBN 966-96181-5-1

© Кафедра истории древнего мира и средних веков
ОНУ имени И.И. Мечникова, 2011

С.Б. Буйських (Київ, Україна)

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСНУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОЛЬВІЙСЬКОГО ПОЛІСУ

1. Нещодавно проведене коректування датування археологічного матеріалу з розкопок 13-ти вузлових архаїчних поселень Нижнього Побужжя¹, що охоплюють весь розглядуваний регіон – від Березанського лиману на заході до Нижнього Подніпров'я на сході, дозволяє з достатніми підставами ревізувати деякі наріжні (усталені, але такі, що вже не відповідають сучасному стану джерел) уявлення про заснування, становлення та розвиток Ольвійського полісу та відмовитись від багатьох попередніх реконструкцій та схем перебігу грецької колонізації Північного Причорномор'я.

2. Завдяки перегляду численного археологічного матеріалу, а також з огляду на відомі на сьогодні моделі створення давньогрецьких апойкій в Середземномор'ї, становлення Ольвійського полісу можна дослідити нині з самого початку існування цієї колонії. Беручи до уваги той факт, що за сучасними даними час заснування Ольвії віднесено до кінця 1-ї – початку 2-ї чверті VI ст. до н.е.², можна вважати, що широкомасштабні заходи по заселенню та освоєнню великої землеробської території Нижнього Побужжя було свідомо синхронізовано грецькими колоністами з цією подією³. Це повністю узгоджується також із заходами по влаштуванню у цей самий час у регіоні системи грецьких колоніальних святилищ, що охопила межі майбутньої хори та полісу загалом⁴.

3. Значний обшир незаселеної вільної території та неораної родючої землі був головною передумовою організації у Нижньому Побужжі добре структурованої і розгалуженої колоніальної хори. Друга полягала в відсутності будь-яких перепон для її створення, обмеження її в просторі та часі або якихось інших регламентаційних дій чи умов з боку місцевого населення. Напрочуд вдале поєднання топографічних особливостей, ресурсно-сировинних спроможностей і повної відсутності будь-якого відчутного місцевого варварського населення в регіоні сприяло вільному мирному стабільному та ненасильницькому переселенню сюди іонійських греків і закріпленню їх у Нижньому Побужжі.

4. Поселенська, комунікативна та господарська структура колоніальної аграрної зони Ольвійського полісу знаходить собі прямі аналогії в принципах організації життєзабезпечення апойкій та влаштування їх сільських округ в інших частинах античного світу, охоплених Великою Грецькою колонізацією.

5. Заснування поселень сільськогосподарської округи паралельно заснуванню міста, створення системи прикордонних святилищ, а також організація в місті священних ділянок – теменосів і агори (місця проведення Народних Зборів) у першій половині VI ст. до н.е. свідчить про полісний характер мілетської апойкії в Нижньому Побужжі з від самого початку

колонізації регіону. Саме наявність агори дає змогу вважати неординарною роль Ольвії як суспільного-політичного центру Нижнього Побужжя у цей час.

6. На відміну від Березані (Борисфену), Ольвія на момент свого заснування і початку функціонування володіла всіма необхідними ознаками державності, що були притаманні всім колоніальним полісам, а саме: а) громадянським етніконом; б) монетним карбуванням (з демотіконом); в) атрибутами виконавчої та законодавчої влади; г) полісними культурами та спеціальними місцями їх відправлення; д) внутрішньою територією для розвитку власного сільського господарства, тобто хорою; є) чіткими кордонами, окресленими захисними сакральними зонами. Натомість для найранішої пам'ятки цього регіону – Березані подібних рис не зафіксовано та її, виходячи з останніх розробок⁵ слід розглядати не як поліс, а як емпорій – центр посередницької торгівлі з варварським хінтерландом.

7. Таким чином, ми маємо всі підстави стверджувати, що при заснуванні Ольвії були враховані всі необхідні складові полісу як для міста, так і для держави, відомі за літературною традицією та пам'ятками метрополії. В силу цього Ольвійський поліс у Нижньому Побужжі, точніше – система «поліс-хора» становить один з найхарактерніших прикладів побудови античної держави в умовах виведення за море колонії часів Великої Грецької колонізації.

¹ Буйских С.Б., Буйских А.В. К хронологии архаических поселений Ольвии Понтийской // Боспорские исследования. – Вып. XXIV. – Симферополь-Керчь. – 2010. – С. 3-64.

² Русяева А.С. К вопросу об основании ионийцами Ольвии // ВДИ. – 1998. - № 1. – С. 164.

³ Буйских С.Б. Хора колониального полиса в Нижнем Побужье: от архаики к эллинизму // Старожитності Степового Причорномор'я і Криму. – Запоріжжя. – Вип. 15. – 2009. – С. 225-226, 238-239.

⁴ Буйських С.Б. Святилища *extra-urban* епохи грецької колонізації Нижнього Побужжя // Археологія. – 2004. - № 3. – С. 3-14.

⁵ Буйских А.В. Некоторые полемические заметки по поводу становления и развития Борисфена и Ольвии в VI–V до н.э. // ВДИ. – 2005. - № 2. – С. 164.

С.А.Булатович (Одесса, Украина) **БРОНЗОВЫЙ ЭКСАГИЙ ИЗ ТИРЫ**

В ходе археологического исследования античной Тире в 2000 г. была найдена прямоугольная бронзовая пластинка (ОАМ, инв. № 54830). Ее размер 16,5–14 мм, вес 4,57 г. На одной стороне изображение головы императора в венке вправо, на другой – сидящая на троне богиня влево, справа – буква N.